

מבואותי מזהר"ן
שיחות הר"ן

שיחה ו'

עם
ביאור חברותא
ללימוד בעיון

היצר הרע מרמה נני אדם

אמר שהמתמיד בלימוד ספרו יהיה נעשה איש כשר באמת
ובעל מח גדול כי יש בה עמקות נוראה שאין בשום ספר
(חי"מ שמו שמוח)

שיחות הר"ן סימן ו'

היצור הרע דומה כמון מי שהולך ורץ בין בני אדם, וידו סגורה ואין אדם יודע מה בתוכה. והוא
 מרמה בני אדם ושואל לכל אחד מה אני אוהב?
 ולכל אחד נדמה כאלו הוא אוהב מה שהוא מתאנה. ועליפן הפל רעים אחריו, כי כל אחד סובר
 שיש בידו מה שהוא חפץ. ואחר כך הוא פותח את ידו ואין בה כלום.
 כמו כן ממש היצור הרע, שהוא מרמה כל העולם, והפל רעים אחריו ומרמה לכל אחד ואחד, עד
 שנדמה לכל אחד ואחד כאלו יש בידו מה שהוא חפץ, כל אחד כפי שטותו ותאוותו. ואחר כך
 פסוק הוא פותח את ידו ואין בה כלום, כי אין מי שימלא תאוותו אצלו.
 גם נדמו כל התאוות של העולם כמו עמודי אור הנבכנסין בבית מן אור החמה, כנראה כחוש
 שהם נדמין לעמודים מחמת הזריחה של החמה. וכאלו רוצים לתפס אותן העמודי אור שתופסים
 ותופסים ואין בתוך היד כלום, כך הם כל התאוות של עולם הזה.

^א בדפוס ראשון ובמגיד שיחות - שתופסים ותופסים. במעגלי צדק תרו ותולט חסר כל השורה. ומשנת תרסא - שתופסים וחוטפים. בשנת תשע תוקן בשיחות הר"ן של
 אבן שתייה ונועם שיחות - שתופסים ותופסים.

מאמר היצר הרע מרמה בני אדם

משיחות הר"ן אות ו'

מקום וזמן אמירת התורה

לא ידוע

פתיחה

רבנו מגלה לנו כאן כיצד היצר הרע מרמה אותנו שוב ושוב בדמיונות שווא, בכל פעם ומסית אותנו לרדוף אחר תאוותינו, וכשאנו משיגים את התאוה מפיל אותנו לדמיון של הרגשת חסרון ועצבות, ומיד כבר מכין לנו דמיון חדש למילוי החסרון בתאוה אחרת וכך מסית ומדיח את האדם כל חייו עד שמזקין וכבר אין לו כח וגם הורגל בהבל ואזי כולי האי ואולי מגלה את השקר ואין בידו כלום.

שיחות

שיח שרפי קודש – חלק ד אות פב – על המוכא בשיחות הר"ן סימן נא, שיחת רבנו הקדוש "את זה תקבלו מאתי לבלי לרמות את עצמו מזה העולם כי העולם הזה מרמה אותנו לגמרי וכו'", אמרו שנה טוב דוקא על האדם המנחם והשקוע בזה העולם והנאותו, אבל האדם העובד ה' באמת לפי מדרגתו אותו אין יכולה העולם הזה לרמות, כי אינו כלל מבני העולם הזה.

שיח שרפי קודש – חלק ו אות תכ – (רבי לוי יצחק בנדר זצ"ל) היה ממשיך את התאנות ואומר דומה היצר הרע הממטיא את האדם כמו שמניחים בפח פתיתי לחם לתפס על ידו את הצפור, כן זורק הוא היצר לאדם פתיתים ושאריות, שהם דמיון התאנות והאדם הולך אחריהם עד שנתפס בצפור בפח וזה שאמר הכתוב (קהלת ט) "וכצפריים האחוזות בפח כהם יוקשים בני האדם", ונפל האדם במכמרותיו ובפח יוקשיו של היצר, בפתוי הפתיתים ואינו משים לב שהולך דרך תאנות נפסדות אלו לאבדון רחמנא לאלן. ועל כן הזהיר הכתוב ואמר: בני אם, חלילה, נוקשת ונלכדת באמרי פיך וכו', הנצל בצבי מיד וכצפור מפח יקוש לך אל נמלה עצל וכו' (משלי ה) כי על ידי מדת הוריות שהוא ממדת ההתחדשות לחדש ימיו שעברו בחשך על ידי זה יזכה לתשובה שלמה ויחזר אליו כל הטוב הנאבד ממנו.

ספורים שאחרי ספורי מעשיות – מעשה מהסוס והפלומפ – מספרים מאחד, שהיה אז בכרך גדול של עירות העובדי כוכבים, ונתעכב שם הרבה מחמת שנדמה לו בכל פעם שעכשו יפעל וכן בכל פעם, עד שנתעכב הרבה שם ואמר, שכן הדרך כשבאין למקומות כאלו שנדמה בכל פעם עתה אפעל עתה אפעל וכו' וכו' וספר מעשה שהיה איש אחד שלא האמין במה שאומרים העולם, שיש לצים מסטרא אחרא שבאים לפעמים ומטעין בני אדם, כמו שארע כמה פעמים והוא לא האמין בזה פעם אחד בלילה בא אצלו לץ אחד, וקראו אל החוץ שיצא ויצא לחוץ, והראה לו הלץ שיש לו סוס נאה למכר וירא, והנה הוא סוס נאה מאד ושאלו: כמה אתה רוצה? השיב הלץ: ארבעה אדומים וראה שהוא שוה בשפי שמונה אדומים, כי הוא סוס מבחר וטוב מאד וקנה אצלו הסוס בעד ארבעה אדומים והיה אצלו מציאה גדולה למחר הוציא הסוס למכר ועמדו על המקח, ורצו לתן לו איזה סך אמר: מסתמא אם נותנין לי סך כזה הוא שוה כפלים! ולא נתרצה והוליך הסוס להלן ורצו לתן לו גם כפלים כרצונו אמר: מסתמא שוה יותר כפלים מזה הסך וכן הוליך הסוס להלן, עד שנכנס סך מכירת הסוס לאלפים, ולא נתרצה עם אחד למכרו כי כל מה שרצו לתן לו – אמר: מסתמא שוה יותר בכפלים עד שלא נמצא מי שיקחהו, רק המלך והוליכו להמלך ורצה לתן לו המלך סך עצום, כי הסוס הוטב מאד בעיני כל, ולא נתרצה עם המלך גם-כן כי אמר: מסתמא שוה יותר עד שגם המלך לא קנה הסוס והלך מהמלך עם הסוס להשקותו והיה שם פלומפ (משאבה) שמשם משקין וקפץ הסוס לתוך הפלומפ, ונתעלם ואיננו (הינו שנדמה לו כך כי היה מעשה לצים כל הענין של הסוס) וצעק מאד על זה ונתקבצו אליו בני העולם לקול זעקתו, ושאלו אותו: מה אתה צועק? השיב, שהסוס שלו קפץ לתוך הפלומפ והכו אותו הכה ופצוע, כי נדמה למשגע בי נקב הפלומפ צר מאד, ואיך אפשר שיקפץ הסוס לשם? וראה שמכין אותו והוא נראה כמשגע, ורצה לילך משם בתוך שרצה לילך משם – והנה הסוס מתחיל להושיט ראשו מתוך הפלומפ והתחיל לצעק שנית: אהה אהה! מחמת שנדמה לו שיש שם סוסו ונתקבצו שוב אצלו בני העולם, והכו אותו שנית, כי הוא משגע כנ"ל ורצה שוב לילך משם כיון שרצה לילך – והנה מושיט שוב הסוס את ראשו מן הפלומפ והתחיל לצעק עוד כנ"ל, ונתקבצו שוב אליו והכוהו כנ"ל. כך הסטרא אחרא מטעה את האדם בכל פעם, על לא דבר, בשקר גמור שאין בו ממש והוא נסת אחריה, והולך אחריה ונדמה לו בכל פעם שירוויח יותר וימלא תאוותו יותר ורץ אחריהם כמה עתים, ופתאם נתעלמו, ובורחים ומסתלקים ממנו כל התאוות כאשר מזדמן לפעמים, שהתאוות מסתלקים קצת וכאשר האדם רוצה לפרד מהם, אזי חוזרים ומושיטים ראשם, והוא חוזר ורודף אחריהם וכן מתנהג להלן – שתכף שמושיטים ראשם הוא חוזר לרדף אחריהם. ולא באר הענין יותר והבן היטב.

עד כאן השיחות

לקוטי הלכות

חור"מ הלכות אונאה הלכה ג' אות ג' – כי היצר הרע והסטרך אחרת הוא בחינת אונאה – שמאנה ומטעה את הבריות, כי אין אונאה גדולה בעולם כמו האונאה של היצר הרע שמאנה ומטעה את האדם להחליף עולם עומד בעולם עובר, חס ושלום, ומאנה ומטעהו בכמה מיני רמאות וערממיות ובלבולים, בכמה מיני אונאות וטעיות בלי שגור וערף, כדי למנעו מדרך החיים מחיים נצחיים, מחיים טובים, מחיים ארזים, מחיים אמתיים, ורוצה להורידו ולהפילו ולהפילו לתחתיות, חס ושלום ולעקרו, חס ושלום, משני העולמות – מהעולם הזה ומעולם הבא חנם על לא דבר. כי ידוע שאין שום נחת מפל תענוגי עולם הזה בעולם כלל, למי שיש לו מזל בקדקדו ובקי קצת בטיב העולם הזה והאזותיו ותענוגיו, כי כלם מערבים בכעס ומכאובות ויגונות ואחריות מרה כלענה, תדה כחבר פיפיות גם בעולם הזה, מלבד אשר בעולם הבא – שם בודאי כל עסקי עולם הזה מרה מפל מיני מרירות ומפל מיני צרות ויסוריין שבעולם, וכמו שאיתא בזהר הקדוש (תרומה קמא): 'זכאה מאן דלא אתהני מדיליה כלום' ואשרי מי שלא נהנה משלו כלום. נמצא, שהבעל דבר מאנה ומטעה את האדם מאד מאד, וכמו שאמר רבנו ז"ל (שיחות הר"ן, סימן נא): 'העולם מטעה אותנו מאד, כי אין שום אדם שיהיה לו קץ וסוף טוב מן העולם הזה'. ועל פן פשהיכח הנביא את ישראל קראם: 'העיר הינה' (צפניה ג, א) – לשון אונאה, כמוכא במצודת ציון שם, על שהניחו להונות את עצמן ולא השתדלו להציל מאונאתו. ועל פן נקרא הסטרך אחרת והעפויים 'מונין', כמו שכתוב (ישעיה מט, כו): 'והאכלתיך את מוניך את מוניך את מוניך' ופרש רש"י: 'לשון אונאה, וכמו שפרש רש"י בריש פרשת חקת: 'לפי שהשטן ואמות העולם מונין את ישראל מה טעם יש במצוה זו' וכו', שרוצין להונות ולהטעות את ישראל להרחיקם מהתורה והמצוות מחמת שאין יודעין טעמי המצוות וכו', על פן צריכין להשיבו, 'גורה גורתי חקה חקתי אין לך רשות להרהר אחריה' (במדבר רבה יט, א). כי כלליית התורה נקראת גם פן 'חקה', כמו שכתוב (ויקרא כו, כד): 'אלה המצוות והחקים' וכו', וכמו שפרש רש"י שם, 'גון לבישת שעטנו ואכילת חיר' וכו'.

אח"כ הלכות פרו ורבו הלכה ג' אות לד – ועל פן כל הקולות של זה העולם שאינם של הקדשה בשלמות, רק יש בהם אחריות תאות עולם הזה והכליו וחכמותיו הם בבחינת קול החזר כנ"ל, שנמשך מבחינת חסרון בשרשו, דהיינו מתחלת הצמצום, שהוא בחינת חסרון, כפיכיל, דהיינו מה שהשם יתברך חסר וצמצם אלקותו וטובו וגדלו מבחינת המקום של החלל הפנוי, פי הצמצום הוא בחינת חסרון ההשפעה, כפדוע, ומזה נהנה בחינת קול החזר על ידי שפגע בחינת קול הישר, שהוא שרש החיות של כל הבריאה בלה, שפגע בבחינת מחצה הזאת של הצמצום, שהוא בחינת חסרון כנ"ל. נמצא, שבחינת קול החזר הוא רק מבחינת חסרון ועפוב ההשפעה, ועל פן כל מי שנמשך אחר הקול הזה הוא מלא חסרונות תמיד וכל מה שנמשך ביותר אחר זה הקול החזר – כמו כן החסרונות שלו רבים וגדולים ביותר. וזה בחינת 'דעת חסרת מה קנית דעת קנית מה חסרת', וכמו שאמר רבותינו ז"ל (גדרים מא. א). כי עקר הדעת הוא לדעת 'כי ה' הוא האלקים אין עוד מלבדו' (דברים ד, לה). שהוא הדעת של האמונה הקדושה, בחינת (הושע ב, כה): 'וארשתי לי באמונה וידעת את ה'', שהוא הדעת של כלליית ישראל עם קדוש מאמינים בני מאמינים, שמאמינים בה' ובמלשה עבדו ומקיימין את התורה, שעל זה נאמר (דברים ד, ו): 'ישמרתם ועשיתם כי הוא חכמתכם ובינתכם לעיני העמים וכו', ואמר רק עם חכם ונבון הגוי הגדול הזה' וכו'. כי 'כל הדברים יגיעים לא יוכל איש לדבר, לא תשבע עין לראות ולא תמלא און משמע' וכו' (קהלת א, ח). כי כל מי שנמשך אחר חקירות וחכמות של זה העולם – הוא חסר לעולם, מאחר שאינו מקשר כל החכמות והחיות להשם יתברך שהוא עקר השלמות, כי אין שלמות כי אם להשם יתברך. ומי שידוע ממנו יתברך, ומי שידוע ממנו יתברך, דהיינו על ידי אמונה שלמה – הוא כלול בו יתברך, ויש לו גם פן כל השלמות, וכמבאר בדברי רבנו ז"ל במקום אחר, אבל תכף בפסותם אנוני ואינו שומע עצם הקול הישר, רק הקול החזר הנמשך מחמת הצמצום של הדעת כנ"ל שהוא בחינת חסרון, על פן הוא מלא חסרונות תמיד, וזהו בחינת כל החסרונות של כל העולם שפלים נמשכין מחסרון הדעת, ועקר חסרון הדעת הוא חסרון אמונה, כי מי שיש לו אמונה שלמה בהשם יתברך בשלמותו וידע שהכל מהשם יתברך בהשגחתו לבד, כי 'אלקים שופט זה שפיל וזה ירים' (תהלים עח, ח) – הוא חי חיים טובים תמיד, כי 'כל מה דעבד רחמנא לטב עבד' (ברכות ס). בודאי, ובודאי פונתו יתברך לטובה, וכמבאר מזה בדברי רבנו ז"ל בכמה מקומות (שיחות הר"ן סימנים לב, נג, קב): שמי שיש לו אמונה שלמה בהשם יתברך – הוא חי חיים טובים תמיד, עין שם. וכל החסרונות הוא רק מחסרון משקם, ועל פן החכמים והמקשרים – חייבים אינם כלום, כי הם רחוקים מחי החיים על ידי חקתם וחקירתם שעוקרת אותם משקם, ורחוקים מאחר הטבע, ששם מלא חסרונות, כי העולם הזה מלא חסרונות, כעס ומכאובות, ואין שום אדם שישלים תאותו בזה העולם, וסוף כל סוף מה יתרון לו מפל עמלו וכו', וגם כל החכמות חסרים עד שרבים מודים בעצמם שאין יודעים כלל.

קושיות

- א. היצר הרע דומה כמו מי שהולך ורץ בין בני אדם – צ"ע מתי הולך ומתי רץ כי לכאורה הוא לא זו ממקומו כלל רק יושב בתוך הלב (ראה תורה מט שהוא מחשבות רעות שבלב)
- ב. ואחר כך בסוף הוא פותח את ידו ואין בה כלום, – צ"ע מתי הסוף הזה? האם הכוונה בסוף ימיו של האדם כשנחלו התאוות ומתחיל לחשוב על יום המיתה. או שהכוונה אחרי הפטירה. או כל פעם שמתברר שמה שכל כך השתדלתי להשיג היה דמיון כי באמת לא מילא את חסרוני.
- ג. ידו סגורה ולכל אחד נדמה לו שתאוותו נמצאת שם – צ"ע מה הנמשל? נראה רוצה לומר שהוא גורם לך להרגשת חסרון ואת הדמיון שהמילוי נמצא שם, בכל פעם באיזה שם אחר, חוץ מהתורה והתפילה, ואת השאר אתה כבר עושה לבד, רץ ומחפש מילוי, ובכל פעם אחרי זמן מתאכזב מחדש.
- ד. כמו כן ממש היצר הרע, שהוא מרמה כל העולם – צ"ע הרי גם ברישא דיבר על היצר הרע, תחילה אמר שהיצה"ר דומה לאדם שהולך עם יד סגורה וכו' ואח"כ אומר שכך עושה היצה"ר. וצ"ע כי היה מובן כך גם ברישא. ומה הוסיף כאן. במשל האדם שואל מה בידי? ובנמשל היצה"ר לא שואל, רק בני אדם נדמה להם מעצמם שיוודעים מה בידו. ונראה שהסיפא ביאור לרישא.
- ה. במשל השני התאוה דומה לאור, היתכן שתאוה היא אור הרי הוא חושך. האמת שבשרשה היא אור¹ ורק למטה האדם תאב לגשמיות שלה. אבל גם במשל עצמו אור א"א לראות, אלא רק כשהוא פוגש איזה גשמיות וחזר ממנה לעין כידוע. וכן עמודי האור שבמשל הכוונה לאבק שיש באויר, וקרני האור פוגשים אותו ונדמה לעמודי אור.

¹ עיין ים החכמה (לרבי י"מ מורגנשטרך) על שיחות הר"ן ו' ז"ל – אך באמת צריך לדעת, את עניין הידוע מהספה"ק (כתר שם טוב רמ. ותלדות יעקב יוסף יתרו ו' ועקב ג', ומאר עינים לך ד"ה ואת הנפש, ומגיד דבריו ליעקב אבותיו לו, קצ, ריג, ותניא כח) שכל תאוה ותאוה שיש ליהודי שורשה בעניינים רוחניים גבוהים,

1. צ"ע הרי התאוה היא הנאה מאיזה דבר, ומה הכוונה שלא תפס כלום, הרי כגון שלקח מאכל שאוהב ידע טעמו ובאמת נהנה מטעמו, איך אפשר לומר שלא תפס כלום? נראה אע"פ שאמרו על ניאוף משביע רעב ועל אכילה בטן רשעים תחסר, אינו דומה באמת למשל שמדבר עליו רבנו כאן אלא בעיקר בתאוות ממון, שם באמת בכל עת נדמה לו שהנה עושה עסק נפלא שירויח בו ממון הרבה, והרבה פעמים לא מרויח, והרבה פעמים גם מפסיד, ואפילו כשמרויח נוסף לא רק כפל כפלים של חסרון. כי יש לו מנה נעשה תאב לכפלים, נמצא מילא חסרון בחסרון כפול.

הקדמה

נראה כוונת רבנו שהעולם הזה מלא חסרונות, כגון חולי, ועוני, וכבוד, וגם מי שאינו חסר, יצרו מדמה לו שחסר ממון, או כל מיני מותרות והנאות, והתאוה בוערת בו, וחובת ההשתדלות גורמת לו לצעוק, ולדבר, וגם לשון הרע, וגם להרחיק נדוד למצא מבוקשו, וכדי שלא יתבזה חייב לנהוג בגאווה, וכיו"ב שקרים רבים.

וכבר הזהיר שלמה המלך בקהלת פרק ה (ט) אהב כסף לא ישבע כסף ומי אהב בהמון לא תבואה גם זה הבל: (י) ברבות הטובה רבו אובליה ומה פשרון לבעליה פי אם (ראית) ראות עיניו: (יא) מתוקה שנת העבד אם מעט ואם הרבה יאכל והשבע לעשיר איננו מניח לו לישון: (יב) יש רעה חולה ראיתי תחת השמש עשר שמור לבעליו לרעתו: (יג) ואבד העשר ההוא בענין רע והוליד בן ואין בידו מאומה: (יד) כאשר יצא מבטן אמו ערום ישוב ללכת בשבא ומאומה לא ישא בעמלו שילף בידו: (טו) וגם זה רעה חולה כל עמת שבא בן ילף ומה יתרון לו שיעמל לרוח:

כי עולם הזה עולם השקר והאמת היא הפך ממה שנראה בחוש כמבואר בפסחים נ. שרב יוסף בן ריב"ל מת וחזר לחיים ואמר שכשהיה למעלה ראה עולם הפוך ממה שנראה כאן בעולם הזה. כי ראה שמי שחשוב העוה"ז למעלה אינו חשוב, ולהפך מי שחשוב למעלה למטה אינו חשוב. וראה בספר המדות אמת את ל' שצדיק אמיתי נדמה בעולם הזה למשוגע. וכיו"ב אמרו חז"ל (גטין ז.) מי שמוזנותיו מצומצמים יעשה מהם צדקה. דהיינו הפך הנדמה בחוש האמת היא שדווקא מי שנותן זוכה שהקב"ה ישפיע לו עשירות הרבה יותר ממי שרודף ומשתדל אחר העשירות. וגם מי שכבר יש לו ממון אמרו בכתובות סו: מלח ממון חסר. (פרש"י שרק ע"י צדקה כראוי לו נשמר ממונו) ובסוכה נב: אמרו על תאוות ניאוף משביעו רעב. ובמשלי יג כה בטן רשעים תחסר. ובחוש רואים שלא דווקא רשע ממש אלא גם ירא שמים רובא דעלמא אכילה משביעה צדיק לא משביעה אותם.

והכלל והיסוד של כל החסרונות האלה הוא היצה"ר שמכניס בלב האדם דמיון שהמילוי של חסרונו נמצא בגשמיות עולם הזה ובסוף הוא פותח את ידו ומגלה את האמת שלא תפס כלום אלא רק עמודי אור, שבמקום לכסוף לשרשם הטהור למעלה תפס את גשמיותם למטה ולא נמצא בידו כלום אלא קצת אבק. וכמובא (קהלת רבה ה' יד/ו) שהתינוק נולד בידיים סגורות וכשנפטר האדם ידיו פתוחות.

עד כאן ההקדמה

שיחה ו'

היצר הרע אע"פ שהוא יושב בחדרי לבו של כל אדם, אבל בכלליות כיון שמרמה את כולם באותה שיטה, הוא דומה כמו מי שהולך ורץ בין בני אדם, וידו סגורה ואין אדם יודע מה בתוכה. והוא מרמה בני אדם ושואל לכל אחר מה אני אוהב?

ואין תאוה שבאה ליהודי ללא כל סיבה. והיינו, שכל תאוה יש לה שורשים רוחניים באורות עליונים דקדושה שמעוררים אותו לאותו ענין, ואם ישכיל אל נכון, יוכל להשתמש באותו ניצוץ וחיות רוחני על דרך הקדושה, ולא חלילה בדרך התאוה והאיסור. וכאשר יעשה את אותו דבר מצוה וקדושה, יזכה להשיג את עצם אותו האור ששייך לשורש הענין בשלימות ולא רק ניצוץ קטן דק מן הדק של האור שיש כאשר משיג את הענין על דרך התאוה והפירוד.

וראה תורה כג שהממון שרשו באורות הצחצחות שבעתיק ורק למטה הוא מלבש בתאוה. ועיין לק"ה גזלה ה' שכל התאוות של האדם הן באמת דבר ששייך לאותו אדם אלא שהיצר הרע מסית ומדיח לדחוק את השעה.

וזה לשונו בהלכות גזלה ה' ז' – כי בענין זה של פגם הדוחק את השעה – בזה נבשלים הרבה בני אדם גדולים וקטנים, עד שנוגע הפגם גם בצדיקים גדולים ונוראים, בבחינת "כי העשק יהולל חכם" וכו' וכו"ל. פי כל העברות והפגמים של כל בעלי עברה, רחמנא לצלן, נמשך רק מבחינת דוחק את השעה – שאינו רוצה להמתין, כי אין היצר הרע מצוי אלא לשעתו, כמו שאמר רבותינו ז"ל, ואם היה ממתין איזה שעה – היה זוכה בעולם הזה ועולם הבא. וכמו שאמר רבותינו ז"ל (מנחות מד.): 'אותן מצעות שהציעה לו באסור, הציעה לו בהתר', וכן הרבה.

¹ קהלת רבה פרשא ה' פסקא יד – כאשר יצא מבטן אמו ערום ישוב ללכת בשבא, תניא כמו שבא אדם בן ילף, אדם בא בקול ונפטר מן העולם בקול, בא לעולם בבכיה ונפטר מן העולם בבכיה, בא לעולם בחבה, ונפטר מן העולם בחבה, בא לעולם באנחה ונפטר מן העולם באנחה. בא לעולם בבלי דעת ונפטר מן העולם בבלי דעת. תני בשם רבי מאיר, בשאדם בא לעולם ידיו הן קפוצות, כלומר כל העולם בלו שלי הוא, אני נחלו. וכשהוא נפטר מן העולם ידיו הן פשוטות, כלומר לא נחלתי מן העולם הזה כלום, שכן שלמה אומר: כאשר יצא מבטן אמו ערום ישוב ללכת בשבא ומאומה וגו'.

ולכל אחד נדמה פאלו הוא אוהו מה שהוא מתאנה. ועל־פן הכל רצים אחרינו, פי כל אחד סובר שיש בידו מה שהוא חפץ. ואחר כך הוא פותח את ידו ואין בה כלום.

כמו כן ממש היצר הרע, שהוא מרמה את כל העולם, והכל רצים אחרינו ומרמה לכל אחד ואחד, עד שנדמה לכל אחד ואחד פאלו יש בידו מה שהוא חפץ, כל אחד בפני שטותו ותאוותו. ואחר כך בסוף הוא פותח את ידו ואין בה כלום, פי אין מי שימלא תאוותו אצלו. רוצה לומר שכל אחד היצה"ר מכניס במחשבתו דמיון שמה שחסר לו נמצא באיזה מקום או באיזה תאוה, ורק אחרי שהוא פונה ומשתדל אחרי הרבה עד שמשיגו אזי מתגלה לו שרדף אחרי הרוח ובאמת לא נתמלא חסרונו, רק בזבו כוחו וזמנו וניתק עצמו מהקב"ה. וזה עיקר כוונת היצה"ר שהאדם יפנה מהקב"ה שבאמת רק הוא יכול למלא כל חסרונותיו. ואמנם גם אדם ירא שמים לפעמים מתפלל הרבה להשיג איזה דבר שבטוח כנ"ל שבו יתמלא חסרונו ובסוף כשמשיגו אזי כנ"ל, (ראה תורה קצו/י) וגם זה עצת היצה"ר הרמאי כנ"ל, שמסית ומדיח לחפש ישועה ומילוי חסרון בכל מיני דברים אחרים ולא בתורה ומצוות. כי באמת האדם צריך תמיד להתפלל ולבקש שוב ושוב עזור לי רבונו של עולם לצפות ולקוות תמיד רק לישועתך, שליבי ועיני שכלי/ו תמיד רק אליך ישברו/ו. כי רק אתה יודע באמת מה וכמה אני צריך ומה באמת ימלא את חסרונותי. והשקר הגדול ביותר של היצה"ר הוא שהכסף יענה את הכל (כמבואר היטב בתורה כג) ורובא דעלמא מתפללים שיהיה להם ממון רב, ובאמת מעטים מאד מאד זוכים לשפע כפול שהוא ממון עם שמחה בחלקו, אבל הרוב, העושר שמור להם לרעתם/ו.

וכמו שרואים בחוש שעשירים תמיד קונים וקונים הרבה ומיד אחרי שקונים מאבד הדבר את חינו בעיניהם ושוב נדמה להם על דבר אחר שהם חייבים ושוב אחרי שקונים מאבד חינו וחוזר חלילה. וכן רובא דעלמא מי שיש לו ממון בריוח תמיד קונים הרבה יותר ממה שצריך, כל אחד כי נדמה לו שזה הדבר ימלא חסרונו ויעזור לו מאד, ואחרי שקונה מתברר שלא היה נצרך לו, ומיד כבר יש לו דבר אחר שהוא מוכרח לקנות, ובפרט היום שהכל נגיש ונמצא ברחוב אחד כל התאוות. וכל שכן מי שקשור לרשת אוי בקלות בכל רגע ומקום יכול לראות את כל תאוות עולם על מסך ולהזמין אותם עד ביתו במחיר מוזל וכל היום עסוק בהזמנות. ובני אדם עוורים ולא מבינים שאם הקב"ה שהוא כל יכול חיפש מדה טובה לישראל ולא מצא אלא עניות (חגיגה ט:ט),

^ה תורה קצו – ובשאתה מתפלל, אל תעשה תפלתך קבע, אלא רחמים ותחנונים וכו' (אבות פ"ב). כי אסור לאדם לעמוד עצמו על שום דבר, הינו שאסור להתעקש בתפלתו שהקדוש ברוך הוא יעשה לו דוקא את בקשתו, כי זה הוא כמו לוקח דבר בחזקה, בגזלה; רק צריך להתפלל ולהתחנן לפני השם יתברך ברחמים ותחנונים, אם יתן השם יתברך – יתן, ואם לאו – לאו, כמובא במקום אחר. וזה: אל תעשה תפלתך קבע, מלשון גזלה, כמו שכתוב (משלי כ"ב:ג) וקבע את קבעיהם נפש. הינו, שכל מה שהוא מבקש, הן פרנסה או בנים או שאר צרכים, אסור להתעקש ולעמוד עצמו בתפלתו, שדוקא יעשה הקדוש ברוך הוא את תפלתו, כי זה הוא תפלת קבע, שלוקח הדבר בחזקה, בגזלה, רק תפלת רחמים ותחנונים כנ"ל:

^י כי שוריינא דעינא בלבא תליא. כמבואר בע"ז כת: ועיין תורה נד אות ד'.

^א כמ"ש עיני כל אליך ישברו. ועיין תורה עו – וזהו בחינת מעלת הבטחון. פי הבטחון הוא בחינת הסתכלות, שמסתכל וצופה בעיניו להשם יתברך לבר, ובוטח בו, בבחינת (תהילים קמ"ה ט"ו): עיני כל אליך ישברו. פי על-ידי ההסתכלות בבטחון גם כן עושה כלי, דהינו גבול זמן. פי ההשפעה יורדת מלמעלה תמיד, אך שהיא בלא זמן. פי לפעמים דבר שצריך לו עכשו, יבוא בשמים או שלש שנים. אך על-ידי הסתכלות בבטחון, עושה להשפעה גבול זמן, שתבוא השפעה בעת זמן שהוא צריך. וזה פרוש הפסוק: עיני כל אליך ישברו, על-ידי זה, נותן להם את אכלם בעתו. פרוש: בהסתכלותו בעיניו להשם יתברך, דהינו בחינת בטחון, בחינת: עיני כל אליך ישברו, על-ידי זה: אתה נותן להם את אכלם בעתו. בעתו דיקא, דהינו בעת זמן שהוא צריך. פי הבטחון, שהוא בחינת הסתכלות, עושה כלי וגבול זמן כנ"ל:

^ב ראה לק"ה פרו ורבו הלכה ג' אות לד – פי הם רוצים שיהיה הכל בשלמות אצלם, שיהיה המלבוש תפור כרצונו דיקא, בכל הדקדוקים והפרטים הרבים שהוא רוצה, ושיהיה לו כמה מלבושים שונים המכרחים לו לפי דעתו, פי זה המלבוש צריך בבקר בשקם ממשותו, וזה צריך בעת יציאתו לשוק, וזה בצהריים, וימלבוש לתוף הקבר אינו חושב כלל וכו'. וכן בענין המנעלים ומשיחתן והכלי עץ שהם הדפוסים שעליהם מושחין אותן, וכיוצא בזה רבוי צרכיהם המכרחים להם, ולא לנו, המטרידים את ימיהם. ומי שהוא עשיר – חסר לו הצטרכות פאלו הרבה מאד, ובפרט בעניני הדירות שלהם וכלי הבית שלהם, שהכל רוצים שיהיה על פי חכמה, עד שמחמת זה – רבוי צרכיהם מאד, עד שמכרחים להפליג עצמן למרחקים, והם כל ימיהם נעים ונודים, יומם לא ינחו ולילה לא ישקוט, ומחמת שרוצים שיהיה להם בית נאה עם כל הכלים שלהם, מחמת זה לנים על פי רב בכפרים ובבתי נכרים ומבליים רב ימיהם בבית אחרים, וכשבאים לביתם טרודים בהבליהם, עד שאין יודעין אם הם בביתם אם הם בחוץ – בדרך, וסוף כל סוף נעשים בעלי חובות, עד ששכיח אצלם הרבה שממיתים עצמם בידים בקני שרפה, או בסכין, שמואבדין עצמן לדעת מחמת רבוי תאוותיהם שרדפו כל ימיהם ולא השיגום. ובאמת גם אנשי בני ישראל הבשרים צריכים מלחמה גדולה עם יצרם, לבלי לרדף אחר מותרות ולהסתפק במועט בכל מה דאפשר, פי כל מה שרוצה להשלים חסרונו יותר מזה העולם – חסר לו עוד הרבה יותר ויותר, כנראה בחוש. פי גם ההכרחיות של האדם המכרחים ביותר רבים גם כן מאד, וצריכים לבקש הרבה מאד מהשם יתברך שלא יטרידוהו ההכרחיות מעבודת השם יתברך, מכך שכן וכל שכן שאין צריך לרדף אחר מותרות.

^ט חגיגה דף ט: אמר ליה אליהו לבר הי די ואמרי לה לרבי אלעזר מאי דכתיב הנה צרפתיך ולא בכסף בחרתיך כבור עוני מלמד שחזר הקדוש ברוך הוא על כל מדות טובות ליתן לישראל ולא מצא אלא עניות אמר שמואל ואיתימא רב יוסף היינו דאמרי אינשי יאה עניותא ליהודאי כי ברזא סומקא לסוסיא חירא:

כנראה שלא כדאי לכסוף ולהתפלל להיות עשיר, כי ניסיון העשירות קשה מאד כנ"ל. ובכלליות על פי רוב מה שפותרים ע"י ממון אפשר היה לפתור טוב יותר בדרך אחרת¹ ע"י תפילה. ורק יתפלל שלא יחסר לי מה שבאמת אני צריך.

עוד משל כיצד כל התאוות הרעות הן דמיון/א²

גַּם נְדָמוּ כָּל הַתְּאוּוֹת שֶׁל הָעוֹלָם כְּמוֹ עֲמוּדֵי אֹרֶךְ הַנְּכַנְסִין בְּבֵית מֶן אֹרֶךְ הַחֲמָה, פְּנֵי אֶה בְּחוּשׁ שֶׁהֵם נְדָמוּ לְעֲמוּדִים מְחֻמָּת הַזְּרִיחָה שֶׁל הַחֲמָה דְהֵינּוּ קִרְנֵי הָאֹרֶךְ שְׂפוגָעוֹת בְּאֵבֶק שֵׁשׁ בְּאוֹיֵר הַבֵּית. וְאֵלֶּה הַרֹדְפִים אַחַר תְּאוּוֹת עוֹלָם הַזֶּה דּוֹמִים וְכֹאֲלוֹ רוֹצִים לְתַפֵּס אוֹתָן הָעֲמוּדֵי אֹרֶךְ שְׂתוֹפְסִים וְתוֹפְסִים³ וְאֵין בְּתוֹךְ הַיָּד פְּלוֹם, כִּי הֵם כָּל הַתְּאוּוֹת שֶׁל עוֹלָם הַזֶּה. כִּי הָאָדָם רֵעֵב וְנִדְמָה לוֹ שִׂאכֵל וְיִשְׁבַּע אֲבָל (מִשְׁלֵי יֵג כֹּה) "בְּטֶן רְשָׁעִים תַּחֲסֹר" כִּי הָאֲכִילָה עוֹרֶרָה עוֹד יוֹתֵר תִּיאָבוֹן וְנִשְׁאָר חֹסֵר בְּטוֹף הַסְּעוּדָה יוֹתֵר מִמָּה שֶׁהִיא בְּתַחֲלִילָה. וְכִי בְּהַתְּאוּוֹה אִמְרוּ חוֹ"ל מִשְׁבִּיעוּ רֵעֵב. וּבְתְּאוּוֹת מִמּוֹן כְּתִיב (קְהֵלֶת ה' ט) אֹהֵב כֶּסֶף לֹא יִשְׁבַּע כֶּסֶף. וְהַרֹדֵף כְּבוֹד תִּמְיֵד יִהְיֶה לוֹ אִיזָה אָדָם שֶׁלֹּא נִהַג בּוֹ כְּבוֹד כְּרֵאוּי לוֹ וְאִזִּי יִרְגִישׁ כְּהֵמָן הַרְשָׁע שְׂאִמֵּר "וְכֹל זֶה אֵינּוּ שׂוּוֹה לִי".

עד כאן ביאור חברותא לשיחה ו'

*

¹ בפרט בחינוך ושלום בית.

² משל זה יסודו בספר בחינת עולם, ראה שם סוף פ"ד – החשקים מחשכים וכלי הנשקים שקים: הפנינים צנינים והשושנים קמושונים: הרהבים להבים והזהובים זבובים: ותענוגות בני אדם שדה ושדתי: ואתה תבקש לך תועבות גדולות כאלה אל תבקש: ומה לעשות רק להנהיג הזמן כהנהיגך חבר עקש ופתלתל: תאקהו אכל על פי מדותיו תיסרהו אכל כפי תכונותיו: תשמח במעט המשג מתועלותיו והשגתו ועיני הבחינה תעצים מראות כמה שיתרשל מהועיל או שזיק: אפס כי חכרת הזמן מצללי ערב מהירת הנטייה: פעלם יאסוף אל ידו ניצוץ השמש מלא קמצו וכפתחו עומד מרעיד פי איננו רואה את כל מאומה בידו:

³ בדפוס ראשון ובמגיד שיחות - שתופסים ותופסים. במעגלי צדק תרו ותולט חסר כל השורה, ומשנת תרסא - שתופסים וחוטפים. בשנת תשע תוקן בשיחות הר"ן של אבן שתייה ונועם שיחות - שתופסים ותופסים.

